

Populární kultura

Úvod do uměnovědných studií

Populární nebo lidová?

- ▶ **Populární kultura**
  - ▶ Populus (lat.) – lid
  - ▶ Popular culture (eng.)

- ▶ **Lidová kultura**
  - ▶ Folk culture (eng.)
  - ▶ *folklór*

Základní pojmy a otázky

- ▶ **Jaký je rozdíl a vztah mezi:**
  - ▶ Lidovou kulturou (folk culture),
  - ▶ a populární kulturou (popular culture)?
- ▶ **Je populární kultura synonymem pro nízkou kulturu?**
- ▶ **A co pak rozumíme vysokou kulturou?**
- ▶ **Kam v tomto hodnocení spadá lidová kultura?**

Lidová kultura

Ideální typ folklóru

- ▶ Kultura jednotlivých lokálních komunit v tradiční společnosti
- ▶ Vazba na každodenní život
- ▶ Nejsou striktně odděleny role umělce a publika
- ▶ Výrazně lokální charakter
- ▶ není mediálně zprostředkována – orální tradice
- ▶ (není masová)

Tradiční lidová kultura

- ▶ **Nehmotná**
  - ▶ Folklór
  - ▶ Lidová religiozita
  - ▶ Obyčejové tradice
    - ▶ Kalendářní
    - ▶ Životní cyklus
    - ▶ Oslavy a slavnosti (skupiny)
    - ▶ Lokální slavnosti

Tradiční lidová kultura

- ▶ **Hmotná**
  - ▶ Zaměstnání a zdroje obživy
  - ▶ Dům/obydlí
  - ▶ Oděv
  - ▶ Strava
  - ▶ Doprava
  - ▶ Obchod a trh
  - ▶ Výtvarná kultura

Obřady a rituály

- ▶ Bobby Alexander – 2 stránky rituálu:
  - ▶ představení
  - ▶ proměna

- ▶ Catherine Bellová
  - ▶ rituál jako pragmatický kompromis mezi úplností a jednoduchostí
  - ▶ 3 teoretické přístupy ke zkoumání rituálu:
    - ▶ jako **výraz paradigmatických hodnot** smrti a znovuzrození
    - ▶ jako **mechanismus přivedení jedince do společenství** a založení entity
    - ▶ jako proces za **účelem společenské přeměny, katarze**, ztělesnění **symbolických hodnot**, vymezení povahy toho, co je skutečné

Rituál a divadlo

▶ Rituál

- ▶ **Účinnost**
- ▶ Důležitější je to, co má nastat
- ▶ Změna vědomí
- ▶ **Publikum se účastní**
- ▶ **Publikum věří tomu, co dělá**
- ▶ Kolektivní kreativita

▶ Divadlo

- ▶ **Zábava**
- ▶ Důležitější je to, co je teď
- ▶ Sebekontrola
- ▶ **Publikum přihlíží**
- ▶ **Publikum oceňuje, hodnotí**
- ▶ Individuální kreativita

Bowie: Antropology of Religion

Populární kultura

Na cestě od lidové k populární kultuře

Karnevalová kultura (populární kultura)

- ▶ Karneval – synkretická forma podívané obřadného charakteru
  - ▶ silný prvek **hry**
  - ▶ **nezná dělení mezi účinkující a diváky** (karnevalu se nepřihlíží, karneval se prožívá) – protiklad k divadlu – **reálná forma samého života**.
  - ▶ **svátečnost** – karneval jako **dočasné osvobození** od panující pravdy a stávajícího řádu, dočasné zrušení všech hierarchických vztahů, privilegií, norem a zákazů – logika „naruby“, **převrácení hierarchie**
  - ▶ **binární opozice**: oficiální – karnevalová kultura
  - ▶ oficiální kultura karneval připouštěla, ale přísně oddělovala
- ▶ Michail Michajlovič Bachtin (1895-1975) – ruský literární historik.
  - ▶ Dostojevský umělec. Československý spisovatel, 1971
  - ▶ Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance. Argo, 2007

Karnevalová kultura (populární kultura)

▶ Karneval

- ▶ Výstřednost
- ▶ Karnevalová mezaliance (křížení)
- ▶ Profanace

- ▶ Obřady nastolování a svrhávání
  - ▶ Patos ustavičné změny a proměny (zmaru a obnovy)

- ▶ Karnevalový smích
  - ▶ Ritualizovaný a ambivalentní (smějeme se i když víme, že je to jen dočasně a i když není v „reálném“ životě pro smích místo)

Karnevalová kultura (populární kultura)

▶ Karneval

- ▶ Vykolejený život, život naruby, svět nohama vzhůru
- ▶ Zákony, záповědi a omezení určující chod a řád obvyklého života, po dobu karnevalu neplatí
- ▶ Především neplatí celé hierarchické rozvrstvení společnosti
- ▶ Jiný modus vztahu člověka k člověku – jde o konkrétní smyslový zážitek, zpola reálný – zpola jako hra

---

▶ Karneval

- ▶ „Zákony karnevalu“ nemají nic společného s abstraktními idejemi o rovnosti a svobodě, o souvislosti všeho se vším, o jednotě protikladů apod.
- ▶ Karneval byl univerzální a lidový projev kultury
- ▶ Člověk ve středověku – žil mezi dvěma životy:
  - ▶ Oficiálním (pochmurný, hierarchický, dogmatický)
  - ▶ Karnevalovým (lidový, nevázaný, všeobecný, dvojlomný smích)
- ▶ **Renesance – karnevalizace života i umění**
- ▶ **17. století – ztráta obecné lidovosti, významu, ztráta barvitosti – jednotvárnost a primitivismus, „privatizace“**
  - ▶ palácové kratochvíle
  - ▶ (lidové) slavnosti a veselice

Procesy modernizace

- ▶ **Urbanizace**

- ▶ Nelokální charakter
- ▶ Konfrontace s „vyšší“ kulturou

- ▶ **Technický rozvoj**

- ▶ Postupné zprostředkování médií
  - ▶ Zmasovění
-

- ▶ **Proměna světa práce**

- ▶ Volný čas

- ▶ **Proměna času**

- ▶ Rodina, tradice

Analýza populární kultury

Charakteristiky populární kultury

- ▶ Určená k masové spotřebě
- ▶ Disponuje vlastními „novými medií“
- ▶ Snadná požitelnost
- ▶ Deformace původních kulturních rysů (spotřeba, trh)

- ▶ *B. Pascal (1623 – 1622)*
  - ▶ *Nudu považuje za specifikum lidské existence. Lidé vnitřní puzení ke klidu.*
  - ▶ *Když ale dojdou klidu, jsou konfrontováni v mysli svou vlastní smrtelností, což je jim nepříjemné.*
  - ▶ *Proto nás to také stále nutí k rozptýlení, a dlouhou chvíli neseme velmi špatně.*

Vyšší a nižší kultura (?)

- ▶ Je populární kultura automaticky nižší kultura?
- ▶ V čem je vlastně rozdíl?
  - ▶ Forma, Žánr, Obsah... (?)
- ▶ Charakteristika nízké kultury (U. Eco)
  - ▶ Cena
  - ▶ Emoce
  - ▶ Test času
- ▶ Skeptikové a tešitelé (U. Eco) 😊

Teorie populární kultury - hlavní školy

- ▶ **Frankfurtská škola**
  - ▶ T.W Adorno, M. Horkheimer

- ▶ **Politická ekonomie**
  - ▶ A. Gramsci, S. Hall
    - ▶ Ideologie, Hegemonie

- ▶ **Strukturalismus a sémiologie**
  - ▶ U. Eco, R. Barthes

Populární kultura a kulturní studia

- ▶ Teorie populární kultury je jiným pohledem na principiálně stejný okruh fenoménů, jako je teorie masové kultury:
  - ▶ teorie **masové kultury** zpravidla vidí masy jako **pasivní** příjemce sdělení produkovaných kulturním průmyslem,
  - ▶ teorie **populární kultury** zdůrazňuje **aktivní**, kreativní roli společenských „aktérů“, kteří produkují kulturní významy masově distribuovaných textů.

Ideologické předpoklady pojmu populární kultura v kulturálních studiích

---

- ▶ „Populární kultura je vytvářena podrobenými lidmi v jejich vlastním zájmu ze zdrojů, které také kontradiktorně slouží ekonomickým zájmům těch, kteří vládnou. Populární kultura je vytvářena zevnitř a zespodu, nikoliv vnučována zvenku či shora, jak se domnívali teoretikové masové kultury.“ (John Fiske: *Reading the Popular*, London 1989, s. 2)
- ▶ Pojem populární kultura je v kulturálních studiích obvykle vázán na marxistická či výrazně levicová politická a ideologická východiska. Bývá líčena jako „kultura resistance“ vůči masové, manipulativní kultuře.

Literatura v češtině

▶ Primární texty:

- ▶ Bachtin, Michail Michajlovič: *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*. Praha 1975, 2007.
- ▶ Eco, Umberto: *Skeptikové a těšitelé*. Praha 1995.
- ▶ Volek, Jaroslav: Heslo „Populární kultura“.
http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/popularni_kultura.htm